

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR*

Proxy and Hybrid Wars in Iran's Strategic Culture

Salim AVCI**

Öz

İslam Devrimi sonrası İran, yeni tehdit algılamaları çerçevesinde stratejik kültüründe değişim geçirmiştir. Antik çağlardan beri bölgesel bir güç olma ideali olan İran, bu doğrultuda Şiilik, anti-emperyalizm gibi mezhepsel ve ideolojik yollardan bölgesel nüfuz elde etme peşindedir. Öte yandan, bölgede Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İsrail gibi güçlü hasımlarına karşı sahada etkin mücadele için caydırıcılığını artırmaya yönelik yöntemler geliştirmiştir. Vekâlet savaşı ve hibrit savaş stratejisi, İran'ın bölgesel bir güç olma idealinde başvurduğu yöntemlerin başında gelmektedir. Lübnan, Irak ve Suriye'de yürütmüş olduğu asimetrik savaşlar, İran'ın yeni stratejik kültürünü sergilediği örnekler olmuştur.

Anahtar Kelimeler: İran, Stratejik Kültür, Asimetrik Savaş, Kudüs Gücü, Devrim Muhafızları.

Abstract

After the Islamic Revolution, Iran transformed its strategic culture in accordance with the new threat perceptions. Aspiring to be a regional power since very ancient times, Iran today pursues to become a regional hegemon based on sectarian and ideological rhetoric namely as Shiism and anti-imperialism. Being confronted with powerful adversaries such as US and Israel in the region, Iran has heavily invested in methods that consolidate its deterrence capabilities. Proxy warfare and hybrid warfare are the essential methods which Iran has employed throughout its pursuit of regional prowess. The asymmetrical wars waged in Lebanon, Iraq and Syria are significant examples in which Iran's new strategic culture is exhibited.

Keywords: Iran, Strategic Culture, Asymmetric Warfare, Quds Force, Revolution.

---

* Makale Geliş Tarihi: 04.11.2021   Yayına Kabul Tarihi: 05.10.2021

** Dr., Bağımsız Araştırmacı, E-posta: avcsalim@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8580-0212.

GİRİŞ

Dünyadaki birçok ülke gibi İran'ın da bölgesel güç olma iddiası vardır. Bu doğrultuda hamlelerde bulunurken, Batı Dünyası'nı ideallerinin önünde bir engel ve varlığına tehdit olarak algılamaktadır. İran'ın bölgesel güç olma amacı doğrultusunda izlediği yöntemler ise kendine özgü nitelikler taşımaktadır. İran'ın dış politika ve güvenlik stratejisinin kendisine has özellikleri olmasında geçmişte yaşadığı tecrübelerinin de etkisi olmuştur. 1980'li yıllarda Irak'a karşı uzun yıllar konvansiyonel bir savaş yürüten ancak sonunda kazanımlar elde edemeyen İran, savaş stratejisinde değişikliklere giderek artık düşmanla yüz yüze gelmemeye önemiyet gösterecektir.

Öte yandan Sünni Arap devletleri ve Türkiye tarafından çevrelenen, Ortadoğu'da ciddi rakipleri bulunan İran'ın "stratejik yalnızlığı" söz konusudur. 1980-1988 İran-İrak Savaşı'ndan itibaren zaman zaman bu yalnızlığı tecrübe etmek zorunda kalmıştır. Örneğin 1980-1988 İran-İrak Savaşı'nda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere Arap devletleri Irak'ın yanında saf tutmuş; İran'ın yanında ise bölgeden herhangi bir müttefik bulunmamıştır. Daha da ötesi İran, Irak'ın savaşta kimyasal silah kullanmasına rağmen Irak'a karşı ciddi bir uluslararası tepkinin ortaya çıkmadığına şahit olmuştur. Bu nedenlerle İran, 30 yıl boyunca savunma dahil tüm alanlarda "kendine yetebilme" prensibini benimsemiş ve diğer devletlere teknoloji ve sermaye yönünden bağımlılığı en aza indirmeye yönelik politikalar izlemiştir. İran'ın savunma planlaması bu nedenlerle bir daha Irak işgaline benzer bir trajedinin yaşanmaması üzerine kuruludur.

İran'ın stratejik kültürü bu çalışmanın ilk bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacaktır. İran'ın stratejik kültürünün tarihsel dayanakları ve evrimi ortaya koyulacaktır. Bu kapsamda çalışmanın ikinci bölümünde İran'ın günümüzdeki stratejik kültüründeki dönüşüme yer verilecektir. İran'ın

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

yakın geçmişte uygulamaya koyduğu vekâlet savaşı ve hibrit savaş kavramlarına da değinilecektir. İran'ın savaş stratejisini belirlemede ve uygulamada öne çıkan kurumların konumu ve önemine yer verilecektir. Bu kapsamda, İran'ın dış politikasında vekâlet savaşlarının hangi ölçüde belirleyici olduğu analiz edilecektir. Çalışmanın son bölümünde İran'ın sahadaki deneyimlerine yer verilecektir. Sırasıyla Lübnan, Irak ve Suriye'de uyguladığı strateji ve yöntemlere ayrıntılı olarak değinilecektir.

STRATEJİK KÜLTÜR

Jack Snyder tarafından 1977'de ilk defa tanımlanan "stratejik kültür" kavramı, ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) nükleer doktrinlerinin yorumlanması sırasında kullanılmıştı. Snyder stratejik kültürü şu şekilde tanımlar: "Ulusal strateji, topluluk üyelerinin öğrenme veya öykünme yoluyla edindiği ve nükleer stratejiye yönelik geliştirdikleri ortak fikirler, koşullanmış duygusal tepkiler ve sürekli davranış kalıplarının tamamıdır." Snyder'in bu yaklaşımı geliştirmesinin nedeni, realizm ve rasyonel seçim teorisi gibi Soğuk Savaş dönemindeki sistematik yaklaşımların SSCB başta olmak üzere diğer ülkelerin davranışlarını açıklamada yetersiz kalmasıdır. Snyder'e göre SSCB yöneticileri, kültürlerinden bağımsız birer oyun teorisi¹ oyuncularını değildir. Bu yüzden oyun teorisinin SSCB yöneticilerinin eylemlerini açıklamada tek başına yeterli olmayacağını belirtir. Dolayısıyla Snyder, her ülke için geçerli olan evrensel bir stratejik kültürün olmadığını altını çizmiştir.²

1 1944 yılında matematikçi Von Neumann ve ekonomist Oskar Morgenstern tarafından geliştirilen oyun kuramı, sayısal ve sosyal bilimlerde ilerleyen yıllarda etkili olmuş ve uyarlanmıştır. Bu teoride her iki karar vericinin etkileşimde olduğu bir "oyunda" her oyuncu karşısındakinin vereceği kararı düşünerek hareket eder. Oyun teorisi, söz konusu etkileşimleri matematiksel olarak ele alır. Uluslararası ilişkilere de uyarlanan oyun teorisinde stratejik çok sayıda etkileşim vardır. Örneğin bir devletin hükümeti, diğer hükümetlerin ticaret, siyaset, askeri ve çevre gibi alanlarda alacakları karara göre hareket ederler. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Serdar Güner, "Oyun Kuramı ve Uluslararası Politika", *METU Studies in Development*, 30(2), 2003, s. 164.

2 Jack Snyder, *Soviet Strategic Culture: Implication for Limited Nuclear Operations*, Rand Corporation, Santa Monica 1977, s. 2-8.

Snyder'in görüşlerinden etkilenen ve stratejik kültür kavramını yeniden ele alan Colin Gray, stratejik kültürün hükümetlerin askeri politikalarını belirleyen bir etken olduğunu belirtir. Ona göre stratejik kültür, sosyal ilişkiler sonucu ortaya çıkan fikirlerin bütünüdür. Gray'e göre bir ülkenin tarihi deneyimleri, kültürü ve değerleri stratejik kültürünü oluşturur.³

Stratejik kültürle ilgili yeni perspektifler sunan Alastair Johnston ve Bradley Klein, kültürün devlet yöneticileri tarafından kullanıldığı söylemleri analiz eder. Klein'e göre stratejik kültür ile düşman devlet bir imge olarak inşa edilir ve ona karşı güç kullanımı meşrulaştırılır. Dolayısıyla kültür sadece bağımsız değişken olmaktan çıkarak bir araç olarak da öne çıkmaktadır.⁴

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜ

Günümüzde İran olarak adlandırılan coğrafyada ortaya çıkan ilk devlet olan Ahemeniş İmparatorluğu M.Ö. 559'da kurulmuştu. Gücünü Tanrı'dan alan ve hatta Tanrı'yla eş seviyede görülen krallarla yönetilen Ahemeniş İmparatorluğu'nda Zerdüştlük dini hakimdi. Tek tanrılı bir din olan Zerdüştlük, İran'ın günümüze kadar sahip olduğu ulusal kimliğinin temel yapıtaşlarından olmuştur.⁵ Ahemeniş İmparatorluğu'nu ortadan kaldıran Helen İmparatorluğu, İran'ı 150 yıl boyunca yönetmişti. Pers İmparatorluğu M.Ö. 330'da Helen İmparatorluğu'nu yıkmış ve İran'da yeniden milli Pers kültürü hayat bulmuştur. Roma İmparatorluğu'nun doğuya genişlemesini engelleyen Pers İmparatorluğu 400 yıl boyunca bölgeye hükmettikten sonra yerini Sasaniler'e bırakmıştır. Sasani İmparatorluğu'nda mimari, sanat ve bilim alanındaki gelişmeler ile İran kültürü açısından zengin

3 Bahaaddin Qahremani Nejad Shayeq vd., "Investigating the Components of Defensive Culture in the Strategic Culture Framework of I. R. Iran", *Journal of Contemporary Research on Islamic Revolution*, 1(2), 2019, s. 86.

4 Ayşe İrem Aycan Özer, "Iranian Strategic Culture", *Ortaoğu Etütleri Dergisi*, 8(2), 2016, s. 51.

5 Touraj Daryaee vd., *Excavating An Empire: Achaemenid Persia in Longue Duree*, Mazda Publishers, California 2014, s. 5-7.

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

ve verimli bir dönem yaşanmıştır ve Zerdüştlük kurumsallaşmıştır.⁶ 7. yüzyılda Arap-İslam Devleti'nin genişlemesiyle zayıflayan ve idaresinin altına giren Sasaniler'de İslam dini tesis edilmiştir. Müslümanlaştırılan İran halkı arasında zamanla Şiilik mezhebi daha çok kabul görmüştür. Bunun nedeni iktidardaki Araplara ve benimsedikleri Sünni mezhebe karşı bir duruş sergilemekti. Dolayısıyla Şiiliğin İran halkında kabul görmesi, muhalif bir tutumun sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim Abbasi otoritesinin zayıflamasının ardından 932 yılında ortaya çıkan Şii Büveyhoğulları devleti ile Şii devletlerin İran'da hüküm sürmeye başladığı görülmüştür.⁷

İran'da Büveyhoğulları'ndan itibaren 20. yüzyıla kadar hanedanlıklar ve krallıklar hüküm sürmüştür. 1925 yılında Kaçar Hanedanlığı'nın yıkılarak yerine kurulan "modern" İran devleti Türkiye Cumhuriyeti'ni örnek almıştır. Ulemanın yetkileri sınırlandırılmış, hukuk laik bir nitelik kazanmış ve eğitimde Batı'yı örnek alan reformlar yapılmıştır. İran'ın 1941 yılında İngiltere ve Rusya tarafından işgaline kadar Rıza Şah Pehlevi, ülkede istikrarlı bir yönetim tesis etmiştir. Soğuk Savaş döneminde ise ABD, İran üzerinde nüfuz tesis etmiştir. Muhammed Rıza Pehlevi, rejim karşıtı olaylar nedeniyle ülkeyi terk etmek zorunda kalmış, ancak ABD Merkez İstihbarat Teşkilatı'nın (CIA) desteğiyle tekrar yönetimi devralmıştır.

Muhammed Rıza Pehlevi döneminde İran devletinin seküler ve modern yapısı korunmuş ve ulema kesiminin nüfuzu sınırlı kalmaya devam etmiştir. Muhammed Rıza'nın "beyaz devrim" adı verilen Batı yanlısı reformları ulema sınıfında derin bir rahatsızlık uyandırmıştır. Ulema kesiminin "Ayetullah" unvanını verdiği Ruhullah Humeyni Şah tarafından 1960'lı yılların başında sürgüne gönderilmişti. 1970'li yıllarda geliştirdiği

6 Matthew P. Canepa, "The Parthian and Sasanian Empires", *The Oxford World History of Empire*, Peter Fibiger Bang, der., Oxford University Press, 2020, s. 314-317.

7 Fatih Topaloğlu, "İran Coğrafyasının Şiileşme Süreci: İlk Dönem, Emeviler, Abbasiler", *Mezhep Araştırmaları*, 6(2), 2013, s. 57-58.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

“Velayet-i Fakih” adlı düşüncesiyle Humeyni, Mehdi⁸ ortaya çıkana kadar siyasi otoritenin ulema tarafından dini lider olarak belirlenen kişiye tabi olmasını savunuyordu. 1979 yılında Şah’ın devrilerek İslam Devrimi’nin gerçekleşmesi sadece Humeyni’nin geniş taraftar kitlesine kavuşmasının bir sonucu değildir. Kırsal kesimden şehirlere yaşanan kitlesel göçler, arazi reformu sonucunda mağdur olan kesimler ve Milli İstihbarat ve Devlet Güvenlik Örgütü’nün (SAVAK) tehdit ve baskı faaliyetleri Devrim’i tetiklemiştir.⁹ Devrimle birlikte yasama, yürütme ve yargı gibi görünüşte modern kurumları olan ve güçler ayrılığına dayalı bir yönetim biçimi tesis edilse de bu kurumlar dini otoritenin denetimi ve vesayeti altında bırakılmıştır. Velayet-i Fakih fikri ise Anayasa’nın 5. maddesiyle resmîyet kazanmıştır.¹⁰

Stanley, İran’ın devrim sonrası stratejik kültürünün özelliklerine değinirken ilk olarak ABD başta olmak üzere Batı karşıtlığına değinir. 19. yüzyılda Çarlık Rusya, 20. yüzyılda ise İngiltere ve ABD’nin işgal ve müdahalelerine maruz kalan İran’ın Batı’ya karşı husumetinin ardında tarihteki bu acı tecrübelerinin yattığını vurgular. İkinci olarak Şiiliğin dünyadaki hamisi olan rejimin bekası en temel gayedir. Bu amaç doğrultusunda Sünni Arap devletleri de dahil olmak üzere işgale karşı direniş esastır. 1980-1988 yılları arasındaki İran-İrak Savaşı’nın da bu bağlamda etkileri olmuştur. İran, bölgede “macera” arayarak tarihteki Ahameniş veya Pers İmparatorluğu sınırlarına erişmek gibi bir hayalin peşinden koşmak yerine mevcut sınırlarının güvenliğini gözetmektedir. Stanley, İran’ın stratejik kültürünü etkileyen üçüncü unsur olarak İran milliyetçiliğine değinir. Buna göre İran rejiminin ideolojisinin ve kimliğinin

8 Şii inancında Hz. Ali’den sonra gelen dini liderler olan imamların sonuncusu olduğuna inanılan kişidir. 12. İmam olarak da adlandırılan Mehdi’nin, gelecekte İslam dinini yeniden asli hüviyetine kavuşturmak için ortaya çıkacağına inanılır. Detaylı bilgi için bkz. İnternet: “Mehdilik”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehdilik>, (Erişim Tarihi: 12.04.2021).

9 Willis Stanley, *The Strategic Culture of the Islamic Republic of Iran*, Defense Threat Reduction Agency, Washington 2006, s. 13-16.

10 Ahmet Cülük, “İran İslam Devrimi ve Ulemanın Zaferi”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 20(1), 2018, s. 98-99.

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

çekirdeğini oluşturan İran milliyetçiliği, İslamiyet'ten önceki antik medeniyetinin bir zenginliği olarak görülmektedir. Pers İmparatorluğu zamanında Ortadoğu'da hükümran olunması, Arapların İslamiyet'le tanışmasından çok daha önce köklü ve gelişmiş bir medeniyete sahip olunması gibi hususlar İran milliyetçiliğinin dayanak noktalarıdır.¹¹

İran'ın stratejik kültürünü ele alan Eisenstadt, Irak'la yapılan 8 yıllık savaşın ardından galibiyet bir yana savaşın ağır faturasıyla karşı karşıya kalan İran'ın savaş stratejisini yeniden ele almasına yol açtığını belirtir. Artık İran'ın doğrudan bir savaş ve hızlı sonuç alma yerine sahada başka gruplara vekâlet vermeyi ve sabırlı bir tutumla uzun vadede kazanmayı hedeflediğini dile getirmektedir. Sahada başka gruplar üzerinden savaşı yürütmesi sayesinde dışarıya "savaşmıyor" görüntüsü verilmektedir. Nitekim devrimden sonra İran birçok kez asimetrik saldırı ve çatışmanın emrini vermiştir. Örneğin 1983 yılında Hizbullah'ın Beyrut'ta 241 ABD'li ve Fransız askerini öldürdüğü bombalı saldırı, İran'ın desteğiyle gerçekleşmişti. Bu saldırı sonucunda ABD Lübnan'daki askerlerini geri çekme kararı vermiştir. Diğer bir örnek ise 2011 yılında Suudi güçlerinin Bahreyn'deki yönetime Şii protestocuların bastırılmasında destek vermesine misilleme olarak Pakistan ve Mısır'da Suudi diplomatlara yapılan saldırılar olmuştur. Bu saldırıların arkasında İran'ın olduğu düşünülmektedir. Eisenstadt'ın dile getirdiği "stratejik sabır", İran'ın "uzun vadeli" amaçlar peşinde olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle İran, hedeflerini zamana yayarak elde etmeye çalışmaktadır. Bunu İran'ın Şiilik kültürüne de dayandıran Eisenstadt, örnek olarak Hz. Ali'nin ilk halife olarak başa gelmesi gerekirken sebat ederek dördüncü halife olmasından bahsetmektedir.¹²

Nitekim İran'ın uluslararası alandaki davranışlarına bakıldığında, özellikle mevzubahis bir saldırıya cevap verilmesi söz konusu olduğunda,

11 Stanley, a.g.m., s. 19-21.

12 Michael Eisenstadt, "The Strategic Culture of the Islamic Republic of Iran: Religion, Expediency, and Soft Power in an Era of Disruptive Change", *MES Monographs*, 7(1), 2015, s. 17-18.

olayın üzerinden bayağı zaman geçtikten sonra İran'ın harekete geçtiği gözlemlenmektedir. Örneğin Bahreyn hükümetinin Şii protestocuları Suudi birliklerin sayesinde bastırmasından ancak altı ay sonra Suudi Arabistan'ın Washington elçisine suikast girişimi olmuştur. İran'ın aceleci olmayan, uzun vadeli savaş stratejisi "sabırlı" politikanın bir yansımasıdır.¹³

Özet olarak yukarıdaki bilgiler ışığında İran'ın savaş yönteminde vekâlet savaşlarının ve hibrit savaş metotlarının öne çıktığı; bunun nedenlerinden birisinin İran-Irak Savaşı'nda yaşanan acı tecrübe olduğu söylenebilir. İran'ın vekâlet savaşları ve hibrit savaş konusundaki deneyimlerini anlatmadan önce, vekâlet savaşları ve hibrit savaş kavramlarının literatürdeki tanımlarına değinilecektir.

VEKÂLET SAVAŞ VE HİBRİT SAVAŞ KONSEPTLERİ

2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sürecinde uyguladığı strateji,¹⁴ o güne kadar pek de üzerinde durulmamış olan "hibrit savaş" konseptini bir anda uluslararası literatürde en çok tartışılan kavram haline getirmiştir. Esasen bu terim çok daha önceleri literatürde kendine yer bulmuştur. Terimi ilk kullanan William J. Nemeth, Rus güçlerine karşı Çeçen savaşçıların gerilla taktikleri ve modern teknolojiyi; psikolojik ve bilgi operasyonlarıyla beraber uyguladığını tespit etmiş ve Çeçenlerin yeni bir savaş türü olan "hibrit savaş" icat ettiklerini iddia etmiştir.¹⁵

Literatürde en çok bilinen tanım ise Frank G. Hoffman tarafından yapılmıştır. 2006 Lübnan Savaşı'nda Hizbullah'ın başarısını analiz eden

13 Matthew Levitt, "Iran and Bahrain: Crying Wolf, or Wolf at the Door?", *Washington Institute for Near East Policy*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/iran-and-bahrain-crying-wolf-or-wolf-door>, (Erişim Tarihi: 09.12.2020).

14 Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Riana Teifukova-Mehmet Seyfettin Erol, "Russian Hybrid War: Theory to Practice", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(2), Hibrit Savaşları Özel Sayısı, 2017, s. 33-67.

15 William J. Nemeth, "Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare", Naval Postgraduate School, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), California 2002, s. 29-30.

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

Hoffman, örgütün “hibrit savaş” yürüttüğünü belirtmiştir. Hoffman konsepti tanımlarken, konvansiyonel imkanların dışında “gayrinizami taktikler ve oluşumlar, terörist faaliyetler ve kriminal kargaşadan” bahseder. Hoffman devletlerin yanında devlet dışı aktörlerin de aynı sahada mücadele etmesine dikkat çeker.¹⁶ Sergei Çekinov ve Sergey Bogdanov, “yeni nesil savaş” diye adlandırdıkları hibrit savaştan bahsederken daha detaylı bir tanım ortaya koyarlar. Yazarlar, silahlı bir çatışma başlatmadan önce medya, dini ve sivil toplum örgütlerinin kullanılmasından söz ederler. Bu örgütler, düşmana karşı “bilgi üstünlüğü”nün ele geçirilmesinde önemli rol üstlenmektedirler. Bunun yanı sıra düşman ülkeye karşı yoğun bir propaganda ve siber saldırılar başlangıç evresinin diğer unsurlarıdır. Yazarlar daha sonra savaşın “açılış evresi”nden bahsederler. Bu aşamada düşman ülkeye ajanlar gönderilerek ülkede terörist olayların gerçekleştirilmesi ve ardından kaos ve kargaşanın oluşturulması amaçlanır. Bu ajanlar aynı zamanda düşman ülkedeki önemli kuruluşlar ve altyapı unsurlarını tespit etmekten de sorumludur. “Kapanış evresi”nde ise füzeler, İnsansız Hava Araçları (İHA) ve hızlı mekanize birlikler ile düşman ülkedeki stratejik noktalar imha edilir ve burada kontrol sağlanır.¹⁷

Vekâlet savaşı ise çok daha eski bir kavram olup II. Dünya Savaşı sonrasında nükleer savaşın yıkıcılığının ortaya çıkması üzerine tercih edilen bir savaş türü olmaya başlamıştır. Soğuk Savaş sırasında Rusya ve ABD, doğrudan karşı karşıya gelme yerine üçüncü ülkeleri silahlandırarak dolaylı yoldan savaşmışlardır.¹⁸ Literatürde ise vekâlet savaşı, “üçüncü ülkelerin stratejik amaçlar doğrultusunda dolaylı olarak çatışmaya girmesi” olarak tanımlanmaktadır. Bu çatışmada “yararlanan” ve “vekil” diye tanımlanan iki

16 Frank G. Hoffmann, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Virginia 2007, s. 8.

17 Sergei Chekinov-Sergei Bogdanov, “The Nature and Content of a New-Generation War”, *Military Thought*, 4(1), 2013, s. 17.

18 Mehmet Seyfettin Erol-Kadir Ertaç Çelik, “ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 2018, s. 22.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

taraf bulunmakta olup yararlanan kendisine vekâlet edene silah yardımı, askeri eğitim ve fon sağlamaktadır.¹⁹

Bir ülkenin vekâlet savaşı yürütme nedenlerini inceleyen Mumford birçok faktöre dikkat çekmektedir. Mumford'a göre doğrudan askeri müdahale son derece külfetli ve uluslararası kamuoyunda tepki çekmesi muhtemel bir tercihtir. Vekâlet savaşında ise perde arkasındaki sponsor devletin suçlanması ve sorumlu tutulması çok zordur. Bunun yanında vekâlet savaşı caydırıcı bir unsurdur. Örneğin ABD İran'a karşı müdahalede bulunmak istediğinde mutlaka bir terörist eylemle karşılaşacağını hesap edip ona göre tekrar düşünmektedir. Mumford'a göre vekâlet savaşının tercih edilmesinin diğer bir nedeni ise bir ülkenin "nüfuz alanını" korumak ya da genişletmek istemesidir. Bu doğrultuda hedefteki ülkede iç çatışma yaşatılarak söz konusu ülkenin dikkatini ve imkanlarını başka yöne çekmesi sağlanır. Hughes ise üçüncü bir neden olarak "ideoloji"ye dikkat çeker. Buna göre bir devlet, başka bir ülkede kendi ideolojisine sahip bir azınlığa karşı ayrımcılık yapıldığı kanaatine varırsa, bu ülkede vekâlet gücü oluşturmaktadır. Veyahut bir ülke başarılı bir devrim gerçekleştirdikten sonra bu devrimci ideolojiyi diğer ülkelere yaymak gibi bir gayeyi benimsemeyebilmekte ve bu doğrultuda vekâlet savaşlarına girişebilmektedir.²⁰

Mumford'e göre vekâlet savaşında, sponsor devletin vekâlet eden devlet veya örgüte iki önemli türde desteği bulunmaktadır. İlk unsur "vekil" güçlerdir (surrogate forces). İran örneğinde Hizbullah; Sovyetler Birliği'nde (SSCB) ise Küba güçleri tipik vekil güçlerdir. Bu güçlerin eğitimi ve idaresi konusunda sponsor ülke askeri danışmanlar görevlendirebilmektedir. İkinci bir destek unsuru ise finansmandır. Bu tür finansmanlar, insani yardım veya kalkınma gibi amaçların dışında stratejik ve askeri hedefler için

¹⁹ Andrew Mumford, *Proxy Warfare*, Cambridge Polity Press, Oxford 2013, s. 11.

²⁰ Geraint Hughes, *My Enemy's Enemy: Proxy Warfare in International Politics*, Sussex Academic Press, Sussex 2012, s. 24-26.

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

sağlanmaktadır. Örneğin Soğuk Savaş döneminde SSCB; Küba, Vietnam veya Kuzey Kore'nin de bulunduğu üçüncü dünyadaki müttefiklerine 51 milyar dolar finansman sağlamıştır.²¹

İRAN'IN VEKÂLET SAVAŞLARI VE SORUMLU KURUMLAR

İran'ın mevcut siyasi sistemi ikili bir yapıdadır. Cumhurbaşkanı'nın yanında Dini Lider, Meclis'in yanında Muhafızlar Konseyi ve Ordu'nun yanında İslam Devrim Muhafızları Ordusu gibi ikili kurumlara sahiptir. İran'ın bu ikili ve karmaşık yapısı enformel ilişkileri ön plana çıkararak rejimi opak bir hale getirmekte ve bu nedenle dışarıdan bakan kimsenin ülkede neler olup bittiğini takip etmesi zor bir hale gelmektedir. Bu opaklık ve karmaşıklık, aslında İran kültürünün tipik bir özelliği olup yönetim tarafından yabancılara karşı bilinçli bir şekilde bir handikap olarak kullanılmaktadır.²²

İran'ın vekâlet savaşını konvansiyonel savaştan daha etkin bir tercih olarak gördüğü için Devrim Muhafızları, düzenli ordudan daha önde gelmektedir. 1979 yılında Humeyni tarafından kurulan Devrim Muhafızları'nın görevi iç güvenliği sağlamak ve devrim karşıtlarını bastırmaktır. Devrim Muhafızları'nın yetkileri zamanla hem ülke içinde hem de dışında artmıştır.²³ Kara, deniz ve havada muharebe etme kabiliyetine sahip Muhafızların 150.000 askeri vardır.²⁴

Ayrıca karadan karaya füzelerin çoğunluğunu kontrol etmektedirler. Muhafızlar siyasi yönden de güçlü konumdadır. Bunun nedeni Dini Lideri'ne doğrudan bağlı olmasındandır. Bu sayede ülkedeki bakanlıklar ve

21 Mumford, a.g.e., s. 61-70.

22 Eisenstadt, a.g.m., s. 3.

23 Afshon P. Ostovar, "Guardians of the Islamic Revolution: Ideology, Politics, and the Development of Military Power in Iran (1979–2009)", University of Michigan, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Michigan 2009, s. 47.

24 Alireza Nader, "The Revolutionary Guards", *Iran Primer*, <http://iranprimer.usip.org/resource/revolutionary-guards>, (Erişim Tarihi: 13.12.2020).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

kurumlar üzerinde etkin konumdadır.²⁵ Siyasi nüfuzu seçimleri etkileyecek şekilde fazla olan Muhafızlar, 2009 Cumhurbaşkanlığı Seçiminde reform yanlısı Mir Hüseyin Musavi'yi desteklemediklerini belirterek seçimi Ahmedinejad'ın kazanmasında etkili olmuştur. Siyasetin yanında Muhafızlar ülkedeki birçok ekonomik sektöre hükmetmektedirler. Enerji, inşaat, telekomünikasyon, bankacılık ve finans sektöründe en büyük pay sahibi olup bunun yanında 100'den fazla özel şirketle bağlantıları vardır.²⁶

Devrim Muhafızları'nın diğer ve belki de en önemli görevi İran dışındaki "kurtuluş hareketleri"ni desteklemektir.²⁷ Kudüs Gücü, Devrim Muhafızları'nın dış operasyon birimi olup, İran'ın vekâlet savaşlarında en önemli aktördür. Kudüs Gücü'nün kuruluş amacı İran'ın desteklediği hükümetleri korumak ve devamlılığını sağlamaktır. Dini lidere doğrudan bağlı Kudüs Gücü hakkında personel sayısı ve sahip olduğu bütçe gibi bilgiler bilinmemektedir. Bunun nedeni İran'ın genel bütçesinde bu kurum için ne kadar para ayrıldığına belirtilmemesidir. Kudüs Gücü'nün teşkilatlanmasına bakıldığında ülke gruplarına bakan müdürlüklerden oluştuğu ve İran elçiliklerinde ofisleri bulunduğu görülmektedir. Kudüs Gücü'nün görevi eski bir Devrim Muhafızı kumandanı olan Muhsin Rızai tarafından şöyle tanımlanmaktadır: "Kudüs Gücü; eğitim ve tavsiye konusunda talepte bulunmaları halinde Müslümanlar, İslam devletleri veya İslami hükümetlere destek verir".²⁸

Kudüs Gücü, İran'ın zamanla Ortadoğu'da artan etkinliğine paralel olarak yeni görevler üstlenmiştir. İran'ın Ortadoğu'daki çeşitli Şii ve Sünni grupların desteklenmesine dayalı asimetrik savaş stratejisinde en önemli aktör konumuna yükselmiştir. Lübnan'da Hizbullah, Irak'ta Bedir Tugayı veya son dönemde kurulan Haşdi Şabi gibi Şii örgütler, Filistin'de Hamas,

25 Daniel Byman, *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era*, RAND, Santa Monica 2001, s. 23.

26 Nader, a.g.m.

27 Ostovar, a.g.t., s. 47.

28 Anthony Cordesman, "Iran's Revolutionary Guards, the Al Quds Force, and Other Intelligence and Paramilitary Forces", *Center for Strategic and International Studies*, <https://www.csis.org/analysis/irans-revolutionary-guards-al-quds-force-and-other-intelligence-and-paramilitary-forces>, (Erişim Tarihi: 14.12.2020).

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

Suriye'de Ulusal Savunma Güçleri ve bunların dışında Yemen, Pakistan ve Afganistan'daki Şii örgütlerin İran tarafından eğitimi, takviye edilmesi ve yönlendirilmesi Kudüs Gücü tarafından icra edilmektedir. Ayrıca, faaliyetleri arasında Amerikan ve İsrail hedef ve unsurlarına karşı dünya çapında suikast ve bombalama eylemleri de bulunmaktadır.²⁹ Örgütün ilk lideri General Ahmed Vahid 9 yıl görevde kalmıştır. 1997 yılında görevi devralan General Kasım Süleymani, 2020 yılının Ocak ayında suikaste kurban gitmişti. Örgütün o tarihten itibaren başında İsmail Kani yer almaktadır.³⁰

Kudüs Gücü'nün sahadaki ilk tecrübesi 1982 Lübnan Savaşı'dır. 1982 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesi sonucu İran, Kudüs Gücü'nü Hizbullah'ı kurmakla görevlendirmiştir. Sokak savaşçıları arasından savaşçılar seçilmek suretiyle kurulan Hizbullah zamanla Lübnan'da önemli bir güç haline gelmiştir. 1980'li yılların sonuna doğru örgüt; adam kaçırma, suikast, bombalama gibi terörist faaliyetlerde uzmanlaşmıştır.³¹

İRAN'IN ASKERİ HARCAMALARI VE ASLAN PAYININ "HİBRİT SAVAŞ" A AYRILMASI

Savunma bütçesini sadece 2015 yılında %32,5 ve 2016 yılında %90 artırarak 19 milyar dolara ulaştıran İran, belli başlı teknolojilere -örneğin uzun menzilli füzelere, donanma teknolojisine ve nükleer silahlara- yüklü harcama ve yatırımlar yapmaktadır.³² İran, Ortadoğu'daki nüfuzu açısından kilit konumdaki Lübnan ve Suriye'ye ise yukarıda bahsedilen askeri harcamalardan ayrı olarak yüklü miktarda harcama yapmaktadır. Bu

29 Friedland, a.g.e., s. 6.

30 "Iran's Supreme Leader Names New Commander of Quds Force", *Anatolian News Agency*, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/iran-s-supreme-leader-names-new-commander-of-quds-force/1691311>, (Erişim: 20.12.2020).

31 Ardavan Khoshnood, "The Role of the Quds Force in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran", *Central European Journal of International and Security Studies*, 14(3), 2020, s. 12.

32 Saeed Ghasseminejad, "Iran Doubles Down On Its Military Budget", *Foundation for Defence of Democracies*, <http://www.defenddemocracy.org/media-hit/saeed-ghasseminejad-iran-doubles-down-on-its-military-budget/>, (Erişim Tarihi: 20.12.2020).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

harcamalar kredi sağlama veya askeri yardım şeklindedir. Örneğin Suriye İç Savaşı'ndan beri Esad rejimine yıllık 6-35 milyar dolar arası yardım yapıldığı bilinmektedir. Hizbullah'a ise yılda 200-500 milyon dolar yardım yapılmaktadır. İran, bu harcamaların karşılığında kendi güvenliğinden emin olmakta ve bölgede İran İslam Cumhuriyeti benzeri rejimlerin devamlılığını sağlamaktadır.³³

Hürmüz Boğazı'nın geçişini kontrol eden İran, dış politikada bu konumunu bir baskı aracı olarak kullanmanın yanında, asıl olarak asimetrik savaşı en büyük caydırıcı güç olarak elinde bulundurmaktadır. İran askeri harcamaları bu nedenle genelde gayri nizami harp teknikleri üzerine odaklanmaktadır. Terörün ve dolayısıyla istikrarsızlığın başka ülkelere taşınması veya uzun menzilli füzelerin bir tehdit olarak kullanılması, İran'ın asimetrik savaş stratejisinde ön plana çıkmaktadır. Tıpkı karada olduğu gibi denizde de İran asimetrik bir savaş benimsemiştir. "Gerilla donanması" diye tabir edilen; mayın döşeyen botlar, vur-kaç yapan küçük botlar ve füze taşıyan gemiler gibi unsulardan oluşan bu yöntem, İran'ın kendine özgü bir şekilde etkili bir mücadele etmesini sağlamaktadır. İran'ın hibrit savaşında üçüncü unsur ise kısa, orta ve uzun menzilli balistik füzelerdir. İran'ın envanterinde 500 km'den başlayıp 2.000 km'yi aşan menzilde füzelerin olduğu bilinmektedir. Körfez, İsrail ve güney Avrupa ülkelerini dahi menzilde bulunduran uzun menzilli füzeler İran açısından etkin bir caydırıcı güçtür. Öte yandan, İran-Irak Savaşı'nda yaşanan travma, bugün İran'ın uzun menzilli füzeleri elde etme isteğinin altında yatan nedendir. Bu savaşta Saddam'ın Tahran ve Tebriz gibi büyük şehirleri bombalaması ve binlerce sivilin hayatını kaybetmesine yol açması, İran'ı bu savaştan ders çıkarmaya ve bu yöndeki açığını kapatmaya sevk etmiştir.³⁴

33 Karim Sadjadpour-Behnam Ben Taleblu, "Iran in The Middle East: Leveraging Chaos", *Policy Brief*, 202(1), 2015, s. 4.

34 Eisenstadt, a.g.e., s. 8-9.

İRAN MÜDAHALECİLİĞİNİN NEDENLERİ VE EVRİMİ

İran'ın neden yoğun bir şekilde asimetric metotlara, vekâlet savaşlara ağırlık verdiği yabancı ũlkeler tarafından sorgulanmaktadır. Bu konu hakkında Michel D. Wyss'in analizi, İran'ın bu stratejisine ışık tutmaktadır. Wyss her Őeyden Önce İran'ın realpolitikle hareket ettiğini sŐylemektedir. Asimetric savaş yabancılara karşı ciddi bir caydırıcı gũçtũr. Aynı zamanda İran'ın Arap Dũnyası'nda popũlaritesi ve kabul edilirliliği açısından da ũlkeye puan sağlamaktadır. Wyss daha sonra madalyonun diğer yũzũnũ çevirerek asıl nedenin İran'ın zayıf konvansiyonel kabiliyetleri olduğunu dile getirmektedir. İran, baŐ dũŐman olarak gŐrdũđũ ABD'nin yanı sıra bölgedeki İsrail ve Sũnni Arap devletlerine karşı doğrudan bir savaşta ũstũn gelemeyeceğinin farkındadır. Asimetric savaş stratejisi ise her Őeyden Önce bu dũŐmanlara karşı ciddi bir caydırıcı unsur olup İran açısından bir savunma kozu olarak kullanılmaktadır.³⁵ İran; ABD ve İsrail gibi ũlkelerdeki kamuoyunun Ortadoğu'daki askeri mũdahalelere verdiği desteği en aza indirerek bu ũlkelere geri adım attırmaya çalışmaktadır. Bu Őrgũtlerden Hizbullah 2006 Lũbnan Savaşı'nda ve 2003'ten sonra Irak'taki Şii gruplar ABD'ye karşı ciddi bir direnç gŐstermiŐlerdir. İran bu Őrgũtler ũzerinden asimetric bir savaş yũrũterek, İsrail ve ABD'ye "İran'a doğrudan bir mũdahalenin" ne gibi sonuçları olduğunu gŐstermiŐtir. Bu ũlkelerin İran'a saldırmaları halinde Őncelikle bu Őrgũtlerle savaŐması gerekecektir. Bu nedenlerle bu gruplar, İsrail ve ABD'ye karşı gŐzdađı ve bir caydırıcı gũçtũr.³⁶

İran'ın mũdahaleci bir strateji benimsemesinin diğer bir nedeni ise İran Devrimi'nin bölgede yayılmak istenmesidir. Devrimden sonra İran

35 Michel D. Wyss, "Iranian Proxy Warfare in Iraq and Yemen", *International Institute for Counter-Terrorism*, <https://www.ict.org.il/UserFiles/ICT-Rag-Iranian-Proxy-Wyss.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.12.2020).

36 Hall Gardner, "Hybrid Warfare: Iranian and Russian Versions of 'Little Green Men' and Contemporary Conflict", *NATO Defense College*, 123(1), KıŐ 2015, s. 3.

dış politikası “Ne Doğu Ne Batı, Sadece İslam Cumhuriyeti” ve “Devrimin İhracı” şeklinde iki mottoyu benimsemiştir.³⁷ Devrim Muhafızları bu amaç doğrultusunda “Kurtuluş Hareketleri Ofisi” adında bir birim oluşturarak bu birimi “Batı ve Doğu emperyalizmi ile küresel Siyonizm’in sultanı ve zincirlerinden kurtuluş için mücadele eden” Müslüman örgütlerle irtibatı sağlamakla görevlendirmiştir.³⁸ İran’ın devrim ihraç etme gayesi mantalite olarak SSCB veya Küba’nın ideallerinden farklı değildir. Fred Halliday bu tutumu “devrimci uluslararasılık” olarak tanımlayarak bu anlayışla devrimin bekasının sağlanmak istediğini dile getirmektedir.³⁹

İRAN’IN İLK VEKÂLET SAVAŞ DENEYİMİ: LÜBNAN

İran’ın vekâlet savaşları yürüterek hibrit savaş konseptini benimsemesi İsrail’in 1982 yılında Lübnan’ı işgaliyle başlamıştır. Devrim Muhafızları’ndan 24 kişiyi Hizbullah’a yardım için gönderen İran’ın, İsrail’in 2000 yılında çekildiği Lübnan’da 500 askeri ajanı bulunmaktaydı. Hizbullah zamanla Lübnan’daki Şii nüfusun tam desteğini kazanmış, ülkenin ordusundan daha kalabalık bir orduya sahip olmuş ve parlamentoda etkin bir grup haline gelmiştir. İran Devrimi’nin mimarı Humeyni’nin Lübnan hakkındaki şu sözleri, İran’ın diğer Ortadoğu devletlerinde de etkin olmak istediğini kanıtlamaktadır: “Lübnan (...) İran’ın en büyük dış politika başarısıdır. İslam özgürlüğe kavuşana dek bu başarıyı tüm İslam Dünyası’nda tekrarlayacağız.”⁴⁰

Hizbullah’ın hibrit savaş metotlarını ne kadar başarılı kullanmaya başladığı, 2006 Lübnan Savaşı’nda görülmüştür. İran tarafından eğitilen ve desteklenen Hizbullah, düzenli birliklerin yanında gerilla savaşçıları

37 Rouhollah K. Ramazani, *Independence without Freedom: Iran’s Foreign Policy*, University of Virginia Press, Virginia 2013, s. 143.

38 Ostovar, a.g.e., s. 90.

39 Fred Halliday, “Three Concepts of Internationalism”, *International Affairs*, 64(2), 1988, s. 196.

40 Dave Coughran, “Another Way To Fight: Unconventional Warfare from Rome to Iran”, *Harvard Kennedy School Review*, <https://ksr.hkspublications.org/2013/05/02/another-way-to-fight-unconventional-warfare-from-rome-to-iran/>, (Erişim Tarihi: 17.12.2020).

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

da sahaya sürerek geleneksel tarzda savaşılan İsrail Ordusu'na karşı etkili bir mücadele vermiş ve İsrail'in Lübnan sınırındaki kasabaları ele geçirmesini engellemiştir. Hizbullah bu savaşta alışlagelmiş yöntemlerin dışına çıkarak, daha sonra hibrit savaş metotları şeklinde tanımlanacak hamlelerle başarılı olmuştur. Tüneller kullanan, sivil kasabalarda çevik bir şekilde konuşlanan savaşçılar, tanksavarlar ve füze gemisiyle desteklenmiştir. Dahası Hizbullah'ın İsrail askerlerinin iletişim sistemine girdiği ve hatta İsrail hava sahasında İHA uçurduğu iddia edilmiştir.⁴¹ Örgütün bugüne dek gerçekleştirdiği bazı saldırılar şunlardır:

- 1983-Beyrut'ta ABD karargahına saldırı, 240 Amerikan ve 48 Fransız personel öldü.
- 1985-TWA şirketine ait 847 sayılı Atina-Roma uçağının kaçırılması, 1 ABD'li asker öldü.
- 1992-Buenos Aires'teki İsrail Elçiliğine intihar saldırısı, 29 ölü, 242 yaralı.
- 2006-Lübnan Savaşları, 8 İsrail askeri ve 39 İsraili sivil öldü.⁴²

Hizbullah, İran'ın yanı sıra dünyadaki Şii diaspora tarafından da desteklenmektedir. Güney Amerika'daki fon sağlayıcıların suç örgütleri olduğu bilinmektedir. Brezilya'da 2002 yılında yakalanan bir kriminal figürün Hizbullah'a 1995-2002 yılları arasında 50 milyon dolar para gönderdiği tespit edilmiştir.⁴³

Özetle, İran için devrimi yaymak ve dolayısıyla nüfuz alanını genişletmek için ilk fırsat 1982 Lübnan Savaşı ile doğmuştur. Beka Vadisi'nde Devrim Muhafızları personelinin eğittiği Hizbullah'ın ortaya

41 Gardner, a.g.e., s. 8.

42 Friedland, a.g.e., s. 9.

43 "Businessman Linked by U.S. to Hezbollah Is Arrested in Brazil in a Fraud Scheme", *NY Times*, http://www.nytimes.com/2013/05/21/world/americas/man-linked-by-us-to-hezbollah-is-arrested-in-brazil.html?_r=0, (Erişim Tarihi: 10.12.2020).

çıkışı bu vesileyle olmuştur. Bugün İran'ın en değerli vekâlet gücü olan Hizbullah örneği, İran tarafından diğer bölge ülkelerinde de uygulanmak istenmiştir. İran için sonraki süreçteki fırsatlar 2003 Irak Savaşı ve 2011 Suriye Kriz'yle ayağına gelmiştir.

İRAN'IN 2. VEKÂLET SAVAŞ/HİBRİT SAVAŞ DENEYİMİ: 2003 SONRASI IRAK

Irak, devrimin ilk yıllarından itibaren İran'ın etki altına almaya çalıştığı bir ülke olmuştur. İran, 1982 yılında Saddam'a karşı Irak İslam Yüksek Devrim Konseyi --bugün Irak İslam Yüksek Konseyi (İİYK)-- ve Bedir Tugayı'nın kurulmasında rol oynamıştır.⁴⁴ Irak'ta desteklediği diğer bir parti ise İslami Davet Partisi'dir. Bugün bu iki parti Irak'ın yönetiminde en önemli gruplardandır.⁴⁵

2003 yılının Mayıs ayında Irak'ta Baas rejiminin devrilmesinden sonra İranlı hükümet ajanları, Bağdat'a dönen binlerce mülteci arasına sızarak ilerleyen yıllarda Irak'ın İran'ın siyasal-askeri amaçlarına hizmet etmesini sağlamışlardır. Bu ajanlar, Kırım'da ortaya çıkan "küçük yeşil adamlar"dan farklı değildir. 2003 yılında Saddam'ın devrilmesinden sonra İİYK ve Bedir Tugayı Irak'a dönerek bu tarihten sonra Irak federal hükümetinin önemli bir parçası olmuştur. Böylece İran, Saddam sonrası dönemde Şiilerin ağırlıkta olduğu Irak federal hükümetini yönlendirmeye; asker ve polis kadrolarına istediği kişileri yerleştirmeye muktedir olmuştur. Bedir Tugayı 2003 yılından sonra görünüşte silah bırakarak siyasi bir partiye dönüşse de, bu örgütün gizli bir milis ordusu bulundurduğu çokça iddia edilmiştir. Milislerin sadece siyasi rakiplere değil, Irak'taki ABD'li ve diğer yabancı askerlere de sabotaj veya intihar saldırısı şeklinde terör saldırıları düzenlediği dile getirilmiştir.⁴⁶

44 Frederick W. Kagan, Iranian Influence in the Levant, Egypt, Iraq, and Afghanistan, *Institute for the Study of War/American Enterprise Institute*, Washington 2012 s. 63.

45 "Haider al-Abadi: A New Era for Iraq?", *BBC*, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-28748366>, (Erişim Tarihi: 09.12.2020).

46 Gardner, a.g.e., s. 6.

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

Yukarıda sayılan parti ve örgütlerin yanında İran; Asaib Ahl el-Hak, Mehdi Ordusu ve Kataib Hizbullah gibi silahlı grupları desteklemektedir.⁴⁷

Bedir Tugayı, 1980 ve 1990'lı yıllarda İran'daki kamplarda eğitim görmüşlerdir. 2003 yılından sonra ise Kudüs Gücü, Irak'taki diğer Şii gruplara eğitim vermiştir. Ayrıca Hizbullah'ı da görevlendirerek Kataib Hizbullah ve diğer Iraklı Şii gruplara Lübnan ve İran'da eğitim verilmiştir. Bu gruplara "gerilla savaşı, patlayıcılar ve füze, havan ile keskin nişancı tüfeği gibi silahların talimi konularında eğitim verilmiştir.⁴⁸ İran'ın Irak'taki askeri danışman sayısı ABD işgali sırasında sınırlıyken, Devletü'l Irak ve Şam'ın (DEAŞ) sınırlarını genişlettiği 2014 yılının sonunda 1.000'e ulaşmıştır.⁴⁹

Askeri eğitimin yanında İran, uzun bir süredir Irak'taki Şii gruplara silah ve malzeme yardımı yapmaktadır. İran her ne kadar inkar etse de Kudüs Gücü'nün havan, füze, RPG ve birçok türde silahı ve beraberinde İran'da üretilen el yapımı bomba ve zırh delicileri Irak'taki militanlara sağladığı bilinmektedir. Silahlandırılan gruplar sadece ABD ve koalisyon güçlerine değil, Irak hükümeti yetkililerine de saldırılar düzenlemiştir.⁵⁰ DEAŞ'ın ortaya çıkışı ile İran'ın Irak'a silah yardımı 1 milyar doları aşmış ve ilk defa keşif ve silahlandırılmış İHA'ları göndermiştir.⁵¹

Finansman, İran'ın Irak'taki gruplara sağladığı diğer bir destek unsurudur. 2001 yılından beri Kudüs Gücü'nün Bedir Tugayı'na yıllık 20

47 Farzin Nadimi, "Iran's Expanding Military Role in Iraq", *Washington Institute*, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/irans-expanding-military-role-in-iraq>, (Erişim Tarihi: 09.12.2020).

48 Matthew Levitt-Philip Smyth, "Kataib al-Imam Ali: Portrait of an Iraqi Shiite Militant Group Fighting ISIS", *The Washington Institute for Near East Policy*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/kataib-al-imam-ali-portrait-iraqi-shiite-militant-group-fighting-isis>, (Erişim Tarihi: 09.12.2020).

49 "The U.S. and Iran are aligned in Iraq against the Islamic State—For Now", *Washington Post*, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/the-us-and-iran-are-aligned-in-iraq-against-the-islamic-state-for-now/2014/12/27/353a748c-8d0d-11e4-a085-34e9b9f09a58_story.html, (Erişim Tarihi: 09.12.2020).

50 Kagan, a.g.e., s. 64.

51 Nadimi, a.g.m.

milyon dolar ödeme yaptığı belirtilmektedir.⁵² ABD'nin işgali sonrası bu miktarlar artmıştır. Asaib Al el-Hak'a 2007 yılında aylık 750.000-3 milyon dolar yardım yaptığı belirtilmiştir. Dönemin ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden ise İran'ın 2010 yılında Irak'taki gruplarına 100 milyon dolar yardım ettiğini açıklamıştır.⁵³

İran'ın Irak'ta etkinlik kurmak istemesinin birçok nedeni vardır. İlk olarak İran, Irak'ın kendisine saldırmak yerine bu örgütlerle meşgul olmasını hedeflemiştir. Böylece Irak, İran'a bir daha saldırma imkanı elde edemeyecektir. İkinci olarak Irak'ın bölünmüş bir hükümet yapısında olması sağlanarak, İran'ın Şiilik üzerinden ülkeyi daha kolay etki altına alması hedeflenmiştir.⁵⁴ Üçüncü olarak, 2003 yılında ABD'nin Irak'a yerleştiğinden beri İran, ABD'li askerlerin ülkeden çekilmesi için yoğun bir biçimde vekil örgütleri desteklemiştir. İran bu şekilde perde arkasında kalarak hem uluslararası arenada suçlamalardan kaçınma imkanı elde etmiş hem de konvansiyonel yollarla mağlup edemeyeceği ABD'ye büyük zarar verdirmiş, en nihayetinde de ülkeyi terk etmesinde büyük rol oynamıştır.⁵⁵

İRAN'IN SON VEKÂLET SAVAŞI/HİBRİT SAVAŞ DENEYİMİ: SURİYE İÇ SAVAŞI

1979'dan beri İran ile Suriye'nin ilişkileri ortaklık temeline dayalıdır. İran İslam Cumhuriyetini tanıyan ikinci ülke olan Suriye, 1980-1988 yılları arasındaki savaşta Irak'a karşı İran'ı desteklemiştir. İranlı görevlileri balistik

52 Brian Fishman-Joseph Felter, "Iranian Strategy in Iraq—Politics and Other Means", *West Point: Combating Terrorism Center*, <https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2010/06/Iranian-Strategy-in-Iraq.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.12.2020).

53 Michael Eisenstadt, "The Regional Impact of Additional Iranian Money", *The Washington Institute for Near East Policy*, <http://www.washingtoninstitute.org/policyanalysis/view/the-regional-impact-of-additional-iranian-money>, (Erişim Tarihi: 19.12.2020).

54 Kagan, a.g.e., s. 63; Kadir Ertaç Çelik, "İslam Devrimi Sonrası İran'da Kimlik ve Dış Politika: Konstrüktivist Bir Bakış", *Bölgesel Çalışmalar Dergisi*, 1(1), 2016, s. 261.

55 Steven R. Ward, "The Continuing Evolution of Iran's Military Doctrine", *Middle East Journal*, 59(4), 2005, s. 566.

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

füze konusunda eğiten Suriye; Hizbullah ve Filistin'deki direniş örgütlerinin de olduğu devlet-dışı aktörleri İran'la desteklemiştir. Böylece İsrail ve ABD'ye karşı Ortadoğu'da caydırıcılığa⁵⁶ dayalı ittifak kurmuşlardır.⁵⁷

1979'da Mısır'ın İsrail'le barış anlaşması yapmasından sonra İsrail'e karşı yalnız kalan Suriye'nin İran ile tehdit algısı ve çıkarları örtüşmeye başlamıştı.⁵⁸ Filistin'deki direniş örgütlerine ev sahipliği yapan Suriye ile Filistin'in Ortadoğu'da ilk elçiliğini açtığı İran, İsrail'e karşı ittifak oluşturmuşlardır.⁵⁹ 1982 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgali sonrası Hizbullah, iki devletin ortak desteğini elde etmiş ve ittifakın içine dahil olmuştur. İran rejiminin anti-Siyonist ideolojisini benimseyerek ilk defa İran devriminin ihracı için fırsat doğmuştur.⁶⁰ İran ve Suriye, 2003 yılında Irak'ın işgalinin ardından daha da yakınlaşmışlardır. Irak'a sınırı olan iki devletin güvenlik endişesi artmış ve birbirileri arasındaki ittifakın önemi artmıştır.

2011 Suriye Krizi'nin ardından iki devlet arasındaki ittifak hayati bir önem kazanmıştır.⁶¹ 2011 yılının Mart ayında Suriye'de başlayan ayaklanmalardan itibaren İran, Esad rejiminin yanında yer almıştır. Gösterilerin sert ve kanlı olarak bastırılmasından Tahran'da kimi çevreler rahatsızlık duysa da Devrim Muhafızları ve Ruhani Lider Şam'ı desteklemiştir.⁶²

56 Caydırma teorisi, hasım devletlerin fayda-maliyet hesaplamalarını etkileyerek hasmane eylemlerini engellemeye dayalı stratejiyi araştırır. Soğuk Savaş sırasında ortaya çıkan literatürde, daha ziyade nükleer güce dayalı caydırıcılık ön plana çıkmıştır. Ancak konvansiyonel güce dayalı ve devlet-dışı aktörlerin asimetrik güce başvurarak elde ettiği caydırıcılığa dair de çalışmalar ortaya çıkmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Richard Smoke-Alexander Goerge, *Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice*, University Press, New York 1974, s. 11; Ivan Arreguin Toft, "How the Weak Win Wars", *International Security*, 26(1), 1974, s. 93-128.

57 Hassan Ahmadian-Payam Mohseni, "Iran's Syria Strategy: The Evolution of Deterrence", Frans Osinga-Tim Sweijs, der., *Deterrence in the 21st Century-Insights from a Theory and Practice*, Springer, Breda 2020, s. 234-235.

58 Jubin Goodarzi, *Syria and Iran: Diplomatic Alliance and Power Politics in the Middle East*, Tauris, Londra 2006, s. 2.

59 Ahmadian, a.g.e., s. 237.

60 Augustus Richard Norton, *Hezbollah: A Short History*, Princeton University Press, Princeton 2006, s. 7-12.

61 Ahmadian, a.g.e., s. 240.

62 Ali Ansari-Aniseh Bassiri Tabrizi, "The View from Tehran", *Understanding Iran's Role in the Syrian Conflict*, Aniseh Bassiri Tabrizi-Raffaello Pantucci, der., *Royal United Services Institute*, 2016, s. 3-4.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Suriye İç Savaşı, birçok yazar tarafından klasik vekâlet savaşının bir örneği olarak tanımlanmıştır. Zira ABD ve Rusya gibi süper güçler ile Sünni ve Şii devletlerin sahadaki devlet ve devlet-dışı aktörler üzerinden mücadelesi söz konusu olmuştur. En üst katmanda, savaşın ilk zamanlarından beri mevcut olan ABD ve Rusya arasındaki mücadele yer almaktadır. İkinci katmanda İran ve Suudi Arabistan'ın öncülük ettiği bölgesel nitelikteki Sünni-Şii mücadelesi yer almaktadır. En alt katmanda ise ABD ve Sünni devletlerin desteklediği muhalifler ile İran ve Rusya'nın desteklediği Şii grupların savaşı yer almaktadır.⁶³ Suriye Savaşı'nda birçok aktörün savaşa dahil olması ve sürekli değişen ilişkileri nedeniyle Mumford gibi bazı yazarlar Suriye Savaşı'nı "anarşik vekâlet savaşı" olarak adlandırmaktadır. Bunun nedeni DEAŞ'ın hızlı bir şekilde yayılmasından sonra ABD'nin İran ve Körfez devletleri ile aynı safta yer alması ve bu yüzden ittifakların sürekli değişmesidir.⁶⁴

Her ne kadar Suriye Savaşı'nda ittifaklar değişken olsa da Esad'ın iktidarının devamlılığı İran için değişmez amaç olmuştur. Bu doğrultuda İran savaşın ilk zamanlarında teknik ve finansal destek sağlamıştır. Öte yandan İran, Batılı istihbarat örgütlerinin bu yöndeki raporlarını inkar etmeyi tercih etmiştir.⁶⁵ Ancak Suriye rejiminin muhaliflere karşı mağlubiyetleri ve ülkedeki hakimiyetinin kaybolmasının ardından 2012 yılının sonundan itibaren İran Devrim Muhafızları ve Kudüs Gücü birliklerini sahaya göndermiştir. Bunun yanı sıra diğer müttefik ülkelerden Şii milis birlikleri oluşturarak komutası altında sahada görevlendirmiştir.⁶⁶ Şii milis birliklerinin yanında Hizbullah da savaşa dahil olmuştur. Savaşın ilk zamanlarından beri Esad'ı destekleyeceğini duyuran Hizbullah'ın sahaya birliklerini göndermesinin ardından savaşın mezhepçi yönü daha da

63 Şafak Oğuz-Kadir Ertaç Çelik "Conflict in Syria: Is It A Proxy Warfare?", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 2018, s. 45-50.

64 Vladimir Rauta-Andrew Mumford, "Proxy Warfare and Contemporary Security Environment", Robert Dover-Huw Dylan-Michael S. Goodman, der., *The Palgrave Handbook of Security, Risk and Intelligence*, Palgrave Mcmillan, Londra 2017, s. 108.

65 Çelik-Oğuz, a.g.m., s. 58-59.

66 Ansari, a.g.m., s. 5.

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

belirginleşmiştir.⁶⁷ İran rolünü daha da artırarak Suriyeli milis grubu olan Ulusal Savunma Kuvvetleri'nin (USG) eğitimi, oluşumu ve fonlanmasına destek sağlamıştır.⁶⁸ İç savaşın zirveye çıktığı zamanlarda Şii milislerin sayısı 80.000'i bulmuştur. Bu birlikler 2.000 Kudüs Gücü ve Devrim Muhafızları askeri tarafından kumanda edilmişlerdir. 2016 yılının Aralık ayında Halep'in rejimin eline geçmesiyle muhalifler karşısında üstünlük tesis edilmiştir.⁶⁹

Esad rejiminin düşüşü İran açısından telafisi mümkün olmayan bir kayıp olacağı için Suriye Savaşı'nda İran her türlü desteği sağlamıştır. Zira Suriye, İran'ın İsrail'e karşı "ileri karakolu" olan Hizbullah'la bağlantısını sağlamaktadır.⁷⁰ Suriye Savaşı'nda Şii milisleri destekleyerek Esad'ın iktidarda kalmasını sağlayan İran, hem kendi askeri kayıplarını en aza indirmiş hem de doğrudan savaşa müdahil olmaktan kaçınarak savaştaki rolünü inkar edebilmiştir. Vekâlet savaşına dayalı stratejisini bir kez daha Suriye örneğinde sergileyen İran, Lübnan'a kadar uzanan koridorda nüfuzunu sürdürmeyi başarmıştır.⁷¹

SONUÇ

İran'ın Irak'ı kendine tabi bir ülke haline getirme çabaları, Suudi Arabistan ve Körfez devletlerinin karşı bir pozisyon almasına sebep olmuştur. Irak'ın yanı sıra Lübnan, Gazze, Suriye, Bahreyn ve Yemen gibi ülkelerde İran'ın etkinliğini artması, Arap ülkelerinin desteklediği Sünni grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Müslüman Kardeşler gibi ılımlı grupların yanında El-Nusra ve DEAŞ gibi radikal gruplar ortaya çıkmıştır. Irak'ta

67 Marisa Sullivan, "Hezbollah in Syria", *Middle East Security Report*, 19(1), 2014, s. 9.

68 "Iran's Plan to Confront a Post-Assad Era", *Huffington Post*, https://www.huffpost.com/entry/irans-plan-to-confront-a_b_8510186, (Erişim Tarihi: 24.09.2021).

69 Nader Uskowi, "The Evolving Iranian Strategy in Syria: A Looming Conflict with Israel", *Atlantic Council*, 1, 2018, s. 2.

70 Furkan Halit Yolcu, "Iran's Involvement with Syrian Civil War: Background, Reasons and Alternatives", *Bilgi*, 18(2), 2016, s. 52.

71 Farhad Rezaei, "Iran's Military Capability: The Structure and Strength of Forces", *Insight Turkey*, 21(4), 2019, s. 193.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Maliki ve Suriye’de Esad yönetimine karşı çıkan bu gruplar, hibrit savaş yöntemleriyle İran’ın etkisine karşı mücadele etmektedir.

Arap Baharı, Suriye İç Savaşı ve DEAŞ’ın ortaya çıkışı İran için yeni fırsatlar ortaya çıkarmıştır. Irak’ta Popüler Seferberlik Güçleri, Suriye’de Ulusal Savunma Güçleri; İran’ın etki alanını artırmasını sağlamıştır. İran böylece tarihinde hiç olmadığı kadar yüksek sayıda askeri danışmanını, pilotlarını ve özel kuvvet birliklerini DEAŞ’la savaşıma gerekçesiyle Irak’ta; rejim karşıtı güçlerle savaşıma gerekçesiyle Suriye’de sahaya sürme imkanını elde etmiştir. İran bölgedeki mezhepçi ayrımdan faydalanmakta ve kendi saflarında savaşacak daha fazla insan bulmaktadır. Böylece İran, bölgede bir “Şii Hilali” oluşturarak Sünni Araplara karşı etkinliğini hiç olmadığı kadar artırmıştır.

Sonuç olarak İran devrim sonrası dönemde bölgesel bir güç olma idealini sürdürmektedir. 1982 Lübnan Savaşı, 2003 Irak Savaşı ve 2011 Suriye Krizi sonrası İran, Ortadoğu’da etkinliğini artırma fırsatı elde etmiştir. İran bu doğrultuda hem yumuşak güç hem de sert gücü beraber kullanmaktadır. Şiilik, anti-emperyalizm gibi akımlar İran’ın bu süreçte kendisine taraftar bulmada kullandığı enstrümanlar olmuştur. Öte yandan İran, aktif bir şekilde İslam Devrimi’ni benimseyen Lübnan, Irak, Yemen ve Suriye gibi müttefikler elde etmiştir. Konvansiyonel imkanları kısıtlı olan İran, bu açığını hibrit/vekâlet savaşı kabiliyetleriyle kapatmaktadır. İran bu yöntemle konvansiyonel metotlarla elde edilemeyecek bölgesel güç artırımını elde etmektedir.

Günümüzde İran; Irak, Lübnan, Suriye ve Yemen’de nüfuzunu kabul ettirerek bir zamanlar bölgedeki liderlerin hayal bile edemeyeceği konuma gelmiştir. Şiilik ve anti-emperyalizm söylemi, pratikte sahadaki aktif mücadelesi sayesinde nüfuzunu pekiştirmiştir. Askeri ve ekonomik gücüne kıyasla elde ettiği bölgesel konum başarı olarak nitelendirilmektedir.⁷²

72 Cenk Tamer-Mehmet Seyfettin Erol, “Yemen’de İran Kimliğinin İnşası: Mehdilik Üzerinden Bir Tartışma”, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 2020, s. 20.

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

Elbette bu sonucu elde etmesinde bölgesel dinamiklerin ve Rusya'nın desteği de etkili olmuştur. Ancak Suriye'nin dışında stratejik ortağı olmayan ve kendisine karşıt olarak konumlanan birçok ülkenin varlığına rağmen İran bölgesel güç olma idealine doğru emin adımlarla yürümektedir.

KAYNAKÇA

"Businessman Linked by U.S. to Hezbollah Is Arrested in Brazil in A Fraud Scheme", *NY Times*, http://www.nytimes.com/2013/05/21/world/americas/man-linked-by-us-to-hezbollah-is-arrested-in-brazil.html?_r=0, (Erişim Tarihi: 10.12.2020).

"Haider al-Abadi: A New Era for Iraq?", *BBC*, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-28748366>, (Erişim Tarihi: 09.12.2020).

"Iran's Plan to Confront a Post-Assad Era", *Huffington Post*, https://www.huffpost.com/entry/irans-plan-to-confront-a_b_8510186 , (Erişim Tarihi: 24.09.2021).

"Iran's Supreme Leader Names New Commander of Quds Force", *Anatolian News Agency*, 3 Ocak 2020, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/iran-s-supreme-leader-names-new-commander-of-quds-force/1691311>, (Erişim: 20.12.2020).

"Mehdilik", *TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehdilik>, (Erişim Tarihi: 12.04.2021).

"The U.S. and Iran Are Aligned in Iraq Against the Islamic State-For Now", *Washington Post*, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/the-us-and-iran-are-aligned-in-iraq-against-the-islamic-state--for-now/2014/12/27/353a748c-8d0d-11e4-a085-34e9b9f09a58_story.html, (Erişim Tarihi: 09.12.2020).

AHMADIAN, Hassan-Payam Mohseni, "Iran's Syria Strategy: The Evolution of Deterrence", *Deterrence in the 21st Century-Insights from a Theory and Practice*, Springer, Frans Osinga-Tim Sweijs, der., Breda 2020, s. 231-262.

ANSARI, Ali-Aniseh Bassiri Tabrizi, "The View From Tehran", *Understanding Iran's Role in the Syrian Conflict*, Aniseh Bassiri Tabrizi-Rafaello Pantucci, der., Royal United Services Institute, 2016.

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

BYMAN, Daniel, *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era*, RAND, Santa Monica 2001.

CANEPA, Matthew, "The Parthian and Sasanian Empires", *The Oxford World History of Empire*, Peter Fibiger Bang, der., Oxford University Press, 2020, s. 290-324.

CHEKINOV, Sergei-Sergei Bogdanov, "The Nature and Content of a New-Generation War", *Military Thought*, 4(1), 2013, s. 12-23.

CORDESMAN, Anthony, "Iran's Revolutionary Guards, the Al Quds Force, and Other Intelligence and Paramilitary Forces", *Center for Strategic and International Studies*, <https://www.csis.org/analysis/irans-revolutionary-guards-al-quds-force-and-other-intelligence-and-paramilitary-forces> (Erişim Tarihi: 14.12.2020).

COUGHRAN, Dave, "Another Way To Fight: Unconventional Warfare from Rome to Iran", *Harvard Kennedy School Review*, <https://ksr.hkspublications.org/2013/05/02/another-way-to-fight-unconventional-warfare-from-rome-to-iran/>, (Erişim Tarihi: 17.12.2020).

CÜLÜK, Ahmet, "İran İslam Devrimi ve Ulemanın Zaferi", *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 20(1), 2018, s. 87-103.

ÇELİK, Kadir Ertaç, "İslam Devrimi Sonrası İran'da Kimlik ve Dış Politika: Konstrüktivist Bir Bakış", *Bölgesel Çalışmalar Dergisi*, 1(1), 2016, s. 251-274.

DARYAEE, Touraj vd., *Excavating An Empire: Achaemenid Persia in Longue Duree*, Mazda Publishers, California 2014.

EISENSTADT, Michael, "The Regional Impact of Additional Iranian Money", *The Washington Institute for Near East Policy*, <http://www.washingtoninstitute.org/policyanalysis/view/the-regional-impact-of-additional-iranian-money>, (Erişim Tarihi: 19.12.2020).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

EISENSTADT, Michael, "The Strategic Culture of the Islamic Republic of Iran: Religion, Expediency, and Soft Power in an Era of Disruptive Change", *MES Monographs*, 7(1), 2015, s. 1-56.

EROL, Mehmet Seyfettin-Kadir Ertaç Çelik, "ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 2018, s. 14-45

FISHMAN, Brian-Joseph Felter, "Iranian Strategy in Iraq—Politics and Other Means", *West Point: Combating Terrorism Center*, <https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2010/06/Iranian-Strategy-in-Iraq.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.12.2020).

GARDNER, Hall, "Hybrid Warfare: Iranian and Russian Versions of 'Little Green Men' and Contemporary Conflict", *NATO Defense College*, 123(1), 2015, s. 1-16.

GHASSEMINEJAD, Saeed, "Iran Doubles Down On Its Military Budget", *Foundation for Defence of Democracies*, <http://www.defenddemocracy.org/media-hit/saeed-ghasseminejad-iran-doubles-down-on-its-military-budget/>, (Erişim Tarihi: 20.12.2020).

GOODARZI, Jubin, *Syria and Iran: Diplomatic Alliance and Power Politics in the Middle East*, *Tauris*, Londra 2006.

GÜNER, Serdar, "Oyun Kuramı ve Uluslararası Politika", *METU Studies in Development*, 30(2), 2003, s. 163-180.

HALLIDAY, Fred, "Three Concepts of Internationalism", *International Affairs*, 64(2), 1988, s. 187-198.

HOFFMANN, Frank, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, *Potomac Institute for Policy Studies*, Virginia 2007.

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

HUGHES, Geraint, *My Enemy's Enemy: Proxy Warfare in International Politics*, Sussex Academic Press, Sussex 2012.

KAGAN, Frederick, *Iranian Influence in the Levant, Egypt, Iraq, and Afghanistan*, Institute for the Study of War/American Enterprise Institute, Washington 2012.

KHOSHNOOD, Ardavan, "The Role of the Qods Force in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran", *Central European Journal of International and Security Studies*, 14(3), 2020, s. 1-33.

LEVITT, Matthew, "Iran and Bahrain: Crying Wolf, or Wolf at the Door?", *Washington Institute for Near East Policy*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/iran-and-bahrain-crying-wolf-or-wolf-door>, (Erişim Tarihi: 09.12.2020).

LEVITT, Matthew-Philip Smyth, "Kataib al-Imam Ali: Portrait of An Iraqi Shiite Militant Group Fighting ISIS", *The Washington Institute for Near East Policy*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/kataib-al-imam-ali-portrait-iraqi-shiite-militant-group-fighting-isis>, (Erişim Tarihi: 12.12.2020).

MUMFORD, Andrew, *Proxy Warfare*, Cambridge Polity Press, Oxford 2013.

NADER, Alireza, "The Revolutionary Guards", *Iran Primer*, <http://iranprimer.usip.org/resource/revolutionary-guards>, (Erişim Tarihi: 13.12.2020).

NADIMI, Farzin, "Iran's Expanding Military Role in Iraq", *Washington Institute*, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/irans-expanding-military-role-in-iraq>, (Erişim Tarihi: 09.12.2020).

NEMETH, William, "Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare", Naval Postgraduate School, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), California 2002.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

NORTON, Augustus Richard, *Hezbollah: A Short History*, Princeton University Press, Princeton 2006.

OĞUZ, Şafak-Kadir Ertaç Çelik, "Conflict in Syria: Is It A Proxy Warfare?", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 2(2), Aralık 2018, s. 44-69.

OSTOVAR, Afshon, "Guardians of the Islamic Revolution: Ideology, Politics, and the Development of Military Power in Iran (1979–2009)", University of Michigan, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Michigan 2009.

ÖZER, Ayşe İrem Aycan, "Iranian Strategic Culture", *Ortadoğu Etütleri Dergisi*, 8(2), 2016, s. 44-67.

RAMAZANI, Rouhollah, *Independence without Freedom: Iran's Foreign Policy*, University of Virginia Press, Virginia 2013.

RAUTA, Vladimir-Andrew Mumford, "Proxy Warfare and Contemporary Security Environment", Robert Dover-Huw Dylan-Michael S. Goodman, der., *The Palgrave Handbook of Security, Risk and Intelligence*, Palgrave Mcmillan, Londra 2017, s. 99-115.

REZAEI, Farhad, "Iran's Military Capability: The Structure and Strength of Forces", *Insight Turkey*, 21(4), 2019, s. 183-216.

SADJADPOUR, Karim-Behnam Ben Taleblu, "Iran in The Middle East: Leveraging Chaos", *Policy Brief*, 202(1), 2015, s. 1-7.

SHAYEQ, Bahaoddin Qahremani Nejad vd., "Investigating the Components of Defensive Culture in the Strategic Culture Framework of I. R. Iran", *Journal of Contemporary Research on Islamic Revolution*, 1(2), 2019, s. 83-106.

SMOKE, Richard-Alexander Goerge, *Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice*, University Press, New York 1974.

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

SNYDER, Jack, *Soviet Strategic Culture: Implication for Limited Nuclear Operations*, Rand Corporation, Santa Monica 1977.

STANLEY, Willis, *The Strategic Culture of the Islamic Republic of Iran*, Defense Threat Reduction Agency, Washington 2006.

SULLIVAN, Marisa, "Hezbollah in Syria", *Middle East Security Report*, 19(1), Nisan 2014, s. 9-41.

TAMER, Cenk -Mehmet Seyfettin Erol, "Yemen'de İran Kimliğinin İnşası: Mehdilik Üzerinden Bir Tartışma", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 2020, s. 11-42.

TEIFUKOVA, Riana-Mehmet Seyfettin Erol, "Russian Hybrd War: Theory to Practice", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(2), Hibrit Savaşları Özel Sayısı, 2017, s. 33-67.

TOFT, Ivan Arreguin, "How the Weak Win Wars", *International Security*, 26(1), s. 93-128.

TOPALOĞLU, Fatih, "İran Coğrafyasının Şiileşme Süreci: İlk Dönem, Emeviler, Abbasiler", *Mezhep Araştırmaları*, 6(2), Güz 2013, s. 43-62.

USKOWI, Nader, "The Evolving Iranian Strategy in Syria: A Looming Conflict with Israel", *Atlantic Council*, 2018(1), s. 1-10.

WARD, Steven, "The Continuing Evolution of Iran's Military Doctrine", *Middle East Journal*, 59(4), 2005, s. 559-576.

WYSS, Michel, "Iranian Proxy Warfare in Iraq and Yemen", *International Institute for Counter-Terrorism*, <https://www.ict.org.il/UserFiles/ICT-Rag-Iranian-Proxy-Wyss.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.12.2020).

YOLCU, Furkan Halit, "Iran's Involvement with Syrian Civil War: Background, Reasons and Alternatives", *Bilgi*, 18(2), 2016, s. 35-64.

STRUCTURED ABSTRACT

Iran aspires to be a regional power like many countries in the world. The Western world is the major challenge for Iran to attain its goals and poses threat to its existence. Iran employs unique means and tools to pursue its aspirations. The deviation in Iran's methods from common stream methods is due to the fact that they went through hard times in the past. Iran, which waged a conventional war against Iraq in the 1980s for many years but could not achieve gains in the end, decided to challenge adversaries directly but to pursue covert and secret war strategy.

Surrounded by Sunni Arab states and Turkey, Iran is obliged to compete with significant competitors in the Middle East and experience "strategic loneliness" as a result. The 1980-1988 Iran-Iraq War was a perfect example for the alienation of Iran not only in the region but also in the globe. Arab states, especially the USA, took sides with Iraq. Moreover, Iran witnessed that despite Iraq's use of chemical weapons in the war, there was no serious international reaction against Iraq. For these reasons, Iran has adopted the principle of "self-sufficiency" in all areas including defense for 30 years and has followed policies aimed at minimizing dependence on other states in terms of technology and capital. In this context, Iran's defense planning is based on the absence of a tragedy, similar to the invasion of Iraq.

Since Iraq's invasion by the USA, Iran pursued an active policy in the Middle-East. The overthrow of Saddam from power created an opportunity for Iran to influence the subsequent governments. In addition to Iraq, the rise of Iran's influence in countries such as Lebanon, Gaza, Syria, Bahrain and Yemen has led to the emergence of Sunni groups supported by Arab countries. Alongside moderate groups such as the Muslim Brotherhood, radical groups such as Al-Nusra and ISIS emerged.

İRAN'IN STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE VEKÂLET VE HİBRİT SAVAŞLAR

These groups, which oppose pro-Iranian Iraqi governments and Assad in Syria, are fighting against Iran's influence with hybrid warfare methods.

The Arab Spring, the Syrian civil war and the emergence of ISIS have provided new opportunities for Iran. Popular Mobilization Forces in Iraq and National Defense Forces in Syria were Iran's proxy forces to shape regional dynamics. During the anti-ISIS campaign, Iran found more and more people to fight within its ranks. By its recourse to sectarian lines, Iran's popularity has increased against Sunni Arabs and formed a "Shiite Crescent" in the region.

The experiences of 1982 Lebanon War, the 2003 Iraq War and the 2011 Syrian Crisis were the paved the way for Iran to increase its clout in the Middle East. During this process, Iran made use of both soft power and hard power. Shiism and anti-imperialism have been soft power instruments used by Iran in finding. In the meantime, Iran has abandoned the "strategic loneliness" by gaining new allies such as Lebanon, Iraq, Yemen and Syria, which actively embraced the Islamic revolution. The shortfalls in conventional war capabilities were compensated with hybrid or proxy war capabilities. Furthermore, Iran also gained experience in conventional war in Syria. Besides to asymmetric tactics, Iran and allies on the field waged conventional battle with the extremists.

Having aspired to be regional hegemon since ancient times, Iran's foreign policy shows path dependence notwithstanding the adaptations to contemporary threat perceptions. As a result, Iran transformed its strategic culture to thwart the new threats. Sectarian and ideological tools very well serve for Iran's to garner support in the Middle East and establish a power bloc against Sunni states and external powers. Yet due to superiority of adversaries in terms of hard and soft power, Iran has went on defensive rather than directly confronting the enemies. That has been the reason for Iran investment in methods that consolidate its deterrence capabilities. Proxy warfare and hybrid warfare are the

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

---

essential methods which Iran has employed throughout its pursuit of regional clout. The asymmetrical wars waged in Lebanon, Iraq and Syria is significant examples in which Iran's new strategic culture is exhibited. It is indeed fair to say that Iran's defensive strategy has paid off. Analysts have been always baffled with Iran's success in establishing a firm bloc in the Middle East despite its relatively inferior capabilities.